

קיא קרי

"העולם הזה", שבועון החדשות הישראלי • המערכת והמינהל: תל אביב, רחוב גורדון 3, טל. 03/2262/3/4. תאריך: 136 • מען מברקים: "עולמפרם" • העורך הראשי: אורי אבנרי • ראש המערכת: יוסי ינאי • עורכת-בנית: יוסי שנון • עורכת כיתוב: ענת ישראל • צלמי-מערכת: ציון צפריר וגילה רזין • ראש המינהל: אברהם סיטון • מחלקת המודעות: רפי זכרני • המודל: "העולם הזה" בע"מ • מודפס ב"הדפוס החדש" בע"מ, תל-אביב, רחוב כץ אביגדור • הפצה: "גר" בע"מ • גזופות: צינקוגרפיה, "כספי" בע"מ.

יוכל לעמוד מול הגלים המתנשאים, המאיי-מים להחריב ארץ ומלואה." קשה לתאר כיום את מידת סערת הרגשות הציבורית שחולל שער זה של העולם הזה. כיום, כשהבעייה הפכה לחלק בלתי נפרד מהווי החיים הישראלי ומה בעיות שאינן-פתורות, שעל סדר-יומה של החברה הישראלית, היא מוכרת יותר בביטוי האקדמי שהודבק לה: פער עדתי.

השער האחרון של גיליון השבוע שעבר (העולם הזה 2207), שהוקדש לתק-רית המכוערת אשר פרצה בתום הדרכי התל-אביבי בכדורסל, לא עורר, עד כמה שיכלנו לעמוד על כך השבוע, תגובות נזמרות במיוחד.

למרות ששל השער הופיעה הכותרת דופקים את השחורים, לא היה בביטוי זה להסעיר את הרוחות, כפי שעשה לפני עשרים ושש שנים, בעת שהתנוסס לראש שונה על שער העולם הזה (830). היו לכך שתי סיבות טובות.

הראשונה: הביטוי דופקים את השחור-רים הפך לחלק מהסלנג הישראלי, נמצא בשימוש יומיומי טבעי ושיגורתי, כשה-משמשים בו מייחסים לו אלף ואחת משי-מעוותות שונות. ספק אם מישוה המשתמש כיום בביטוי או השומע אותו, מודע ל-עובדה שהוא אחד מחידושי הלשון — אם המילים ואם הביטויים — שהוכנסו לשפה העברית על-ידי העולם הזה.

הסיבה השנייה: אז, כאשר טבע העולם הזה את המושג דופקים את השחורים, בחודש ספטמבר 1953, היתה למונח, "שחור-רים" משמעות שונה לחלוטין מזו המיוחסת לה כיום. כיום זהו הביטוי בו מכנים כור-שים, אם מקומיים או זרים. אין זו מילת-גנאי, להיפך. שחורים הדוברים עברית נטיים לראות דווקא במילה ה"גנאי" כ"כוש" ביטוי-גנאי, משום שהם סבורים שזה התרגום העברי לביטוי העלבוני, "ניגר".

כיוון שהסיסמה, "שחור זה יפה" אומצה בידי השחורים בכל רחבי העולם, הפך הר-מונח, "שחור" לכינוי והגדרת שחומי-העור, לביטוי לגטימי ואף למקור של גאוון. בישראל של שנת 1953, שלחללה נזרקה על-ידי העולם הזה לראשונה זקת המחאה דופקים את השחורים, נחשב המונח, "שחור" לכינוי-גנאי לבני עדות-המזרח.

קשר של

שתיקה

מטבע-הלשון הזה נטבעה על-ידי העולם הזה כדי להמחיש בעיה, שרוב הציבור הישראלי באותם ימים ניסה להת-עלם ממנה. היא הוגדרה בדייקנות על שער העולם הזה בו הופיעה, שהיה אחד השערים הבודדים בעולמות עיתון זה המורכב כולו מאותיות, על רקע צללית שחורה, ללא שימוש בצילומים.

קשר של שתיקה אופף בעיה אחת, העתידה להכריע את גורל החברה הישר-אלית, נאמר בכותרת השער הארוכה. היא חותכת בבשרם של שניים מתוך כל חמישה אזרחים ישראליים. הם רואים את עצמם כקורבנות הקיפוח, ההפלייה והבי-דוד. בליבם ההרגשה האיומה מכל: דופי-קים את השחורים! בחברה הגוונה אין מכירים בעייה זו. הציבור כולו מנסה להעלים עין ממנה. אולם בינתיים גואה רעל השינאה העדתית בעורקי הגוף הר-לאומי. רק סכר של כל אנשי-הרצון-הטוב,

בשבוע שעבר, כאשר שלפנו שוב את הביטוי מהמגירה כדי להשתמש בו בהקשר שונה לחלוטין, ניתן היה להיווכח בדרך אותה עברה המדינה בעשרים ושש השנים האחרונות. היה בו כדי ללמד גם על ה-דרך הארוכה שעבר העולם הזה מאז.

אסור להשתיק

ולהתעלם

מה שלא הישתנה בעשרים ושש הי-שנים הללו, הוא עומק הרגשות הגזעניים המבקשים פורקן אצל חלקים רבים בחברה. באופן מהותי אין כל הבדל בין כינויי-הגנאי מ"מרוקו סכין" ועד ל"שווארצע חייצס", שהיו מופנים כלפי יוצאי עדות-המזרח בשנותיה הראשונות של המדינה, במיגרשי הספורט נגד ספורטאים ממוצא ערבי או כושי.

בכתבה שחזר בעניינים שפורסמה בגיליון שעבר, דווח על התקרית האומללה שפר-צה בדרכי התל-אביבי בכדורסל, ונעשה ניסיון לתאר גם את הרקע שגרם לחילופי המכות והיריקות בין כדורסלני שתי האגור-דות היריבות.

בעוד שוועדת-המישמעת של התאחדות הכדורסל הענישה בחומרה את הכדורס-לנים המתפרעים, קצרה ידה מלהעניש את הקהל באיצטדיון, שצעקותיו הגזעניות כלפי השחקנים השחורים ליבו את היצרים. העונש השחקנים בלבד עלולה ליצור את הרושם הכל-אוהדי קבוצות הכדורסל, כי להם מותר האכזר, כל עוד הם מסתפקים בהתיגריות ואלומות מילוליות בלבד. התופעה אינה בילבדית למיגרשי הי-

מיספר גדול יותר מאשר התקבלו אי-פעם קודם לכן בעיקבות פירסום מאמר בודד אחד. הם ייצגו קשת רחבה של תגובות: שלילה מוחלטת, פיקפוק, הסתייגות, תודה נוגעת-ללב ומקרים אישיים, שהיה בהם כדי להשרות דיכאון-נפש.

התגובות החריפות ביותר באו מצד עי-תוני מפא"י. אלה פתחו במערכת השמעה על העולם הזה, בעיקבות הכתבה, כאילו הפיץ העיתון נגיפי מחלה חדשה, על מנת להדביק בה אוכלוסייה חפה מפשע.

"כינוי ברברי -

לא אנושי!"

ש-ר-המישמטה באותם ימים בממי-שלת-ישראל היה בכור שיטריית. קצין הי-מישמטה להשעבר, יליד טבריה, קן למי-ש-פחה ספרדית מיוחסת, שימש כעלה-תאנה למימסד המפא"י, כדי להוכיח את שיתוף בני עדות-המזרח בשילטון.

בראיון, שהסכים להעניק העולם הזה בעיקבות פירסום הסידרה, לא הסתיר שי-רית את הודעותיו העמוקה מביטויים כמו "שחורים" או "שווארצע חייצס" הביטוי הנדרף באידיש. תגובתו איפיינה את תגובת המימסד כולו.

"זה מושג שפל", התמרמר שיטריית בי-אותו ראיון (העולם הזה 833). "הוא חייב להיעלם. כל מי שיש לו מעט רוח בוחל וסולד ממנו. כל מי שמשתמש בו (ושי-רית התכוון לכלול בכלל זה גם את העולם הזה) הוא עוכר-המדינה. כמו ש-היו אומרים על הערבים, שחורים. אני כשלעצמי מעולם לא כיניתי מישהו בשם-גנאי מפני שהוא ממוצא אחר. האדם עצמו

שער, "העולם הזה" 2207 (19.12.79)

בלי מורא-בלי משוא פנים

העולם הזה

השבועון המצוייר לאינפורמציה

קשר של שתיקה אופף בעייה אחת. העתידה להכריע את גורל החברה הישראלית. היא חותכת בכשרם של שנים מתוך כל חמישה אזרחים ישראליים. הם רואים את עצמם כקורבנות הקיפוח. ההפלייה והבידוד. בליבם ההרגשה האיומה מכל:

השחורים אינם מוכרים בעייה זו. הציבור כולו מנסה להעלים עין ממנה. אולם בינתיים גואה רעל השנאה העדתית בעורקי הגוף הלאומי. רק סכר של כל אנשי-הרצון-הטוב. יוכל לעמוד מול הגלים המתנשאים. המאיימים להחריב ארץ ומלואה.

שער, "העולם הזה" 830 (17.9.53)

שחור הוא יפה

כדורסל. היא הפכה חלק קבוע גם מהווי מיגרשי הכדורסל. קשה להאמין שהתאחד-דויות הספורט למיניהן מסוגלות לחנך את קהל הצופים המשולהב, הבא למיגרשי הספורט כדי לפרוק יצרים, בכל צורה. במדינה בה מטפחים את הלאומנות והי-רגשות הגזעניים כבר בבתי-הספר, אפשר להסתפק רק בגינוי ציבור המבוגרים הי-מבטא בגלוי רגשות אלה. צריך להאמין ולקוות שבינוי תורר ונשנה עשוי להועיל. אולם אסור להשתיק את התופעה. בדיוק כפי שאסור היה, לפני עשרים ושש שנים, להתעלם מתחילתם של הפער והשינאה העדתיים.

הוא החשוב — לא המקור! שחור! זה לא שם אנושי! זה ברברי!" כעבור שבוע הותקפו אורי אבנרי ושלום כהן בפתח בניין המערכת, והוכו קשות ונפצעו. אולם ההתקפה הזאת לא נערכה בעיקבות פירסום הסידרה על ההפלייה העדתית בישראל, כפי שניסו ליצור רושם באותם ימים. לימים הסתבר, כי היא נערכה ביגלל פירסומי העולם הזה בפרשת פשיטת צה"ל על קיביה וטבת האזרחים בכפר זה.

במשך שנים רבות דרף הביטוי דופקים את השחורים אחרי העולם הזה. הוא היווה נשק בידי המקטרגים והתוקפים. כמו טאבו אחר ששבר העולם הזה, בפרסמו לראשונה בעיתונות הישראלית דו"ח מקיף בענייני ההתנהגות המינית תחת הכותרת מה אתה יודע על המין?, הפך מטבע-הלשון זה ל-סמל לסיגנון החדשני שהחזיר העולם הזה לגוף העיתונות הישראלית.

אבל בשעתו, בשנותיה הראשונות של המדינה, כשגלים של עולים מארצות-המזרח הציפו את הארץ, היתה בעייה זו בבחינת טאבו ציבורי ולאומי. איש לא העז לדון בה בפומבי. לא היה עיתון אחד במדינה שהעז להתייחס אליה בגלוי.

דופקים את השחורים היה שמה של סי-דרה עיתונאית, שנכתבה בידי שלום כהן, שבה נעשה ניסיון לחשוף את גילויי הפפי-לייה העדתית, שהופיעו אז במלוא תריפיר-תן בחברה הישראלית הצעירה. אולם לא דווקא הגילויים בכתבה זו הם שהסעירו את הרוחות. עצם שבירת הטאבו והשימוש הפומבי בדפוס בכינוי "שחורים", ששימש כפי יוצאי מדינות אירופה ביטוי של התנשאות ובזו כלפי בני עדות-המזרח, הוא שגרר אז תגור-בות חסרות-תקדים. המערכת הוצפה במאות מיכתבי-תגובה,

תאריך